

ство законам шаріату, що передбачає обмеження прав жінок на працю, яка не повинна заважати виконанню сімейних обов'язків та суперечити букві закону (в даному випадку приписам Ісламу). Крім того, у сфері суспільних відносин втрачається чітка межа між мораллю та державним законом, внаслідок чого релігія може претендувати на виконання чистини державних функцій, зокрема, у сфері судочинства. Більше того, на основі аналізу передвиборної програми Партії свободи і справедливості можна зробити висновок, що до важливих завдань також віднесено встановлення цензури у ЗМІ, сфері кіноіндустрії, шоу-бізнесу, театрального мистецтва тощо. Про це свідчить той факт, що розробники згаданої програми поставили свободу преси (а також дії окремих осіб і суспільства) у безпосередню залежність від суспільних цінностей і громадської моралі, які, в той самий час, повинні контролюватися державними органами і у своїй діяльності керуватися законами шаріату.

Таким чином, аналіз передвиборної програми Партії свободи і справедливості дає підстави стверджувати, що до неї включено всі довготермінові завдання "Братів-мусульман" у сфері реформування суспільства і держави у відповідності з ісламськими законами і традиціями. Разом з тим у програмі не важко помітити пропозиції проведення суспільних перетворень ліберально-демократичного характеру, які, як вважають деякі науковці, включені швидше для приховування справжніх цілей партії, усунення політичних конкурентів з табору ліберальної еліти Єгипту, а також для налагодження контактів і здобуття підтримки країн Заходу.

В. И. Разицкий, В. В. Петренко

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ БРАТЬЕВ-МУСУЛЬМАН В ЕГИПТЕ ПОСЛЕ ПАДЕНИЯ РЕЖИМА Х. МУБАРАКА

В начале 2011 года до Египта докатилась революционная волна, которая началась в Тунисе в 2010 году и получила название "Арабская весна". Вследствии этих событий к власти в стране пришли представители запрещенного при режиме Х. Мубарака религиозно-политического движения "Братья-мусульмане". В статье авторы сделали попытку выяснить идеологию "братьев", показать их участие в революции января-февраля 2011 года.

Ключевые слова: Братья-мусульмане, Партия свободы и справедливости, салафиты, исламисты.

V. Razitsky, V. Petrenko

MUSLIM BROTHERHOOD'S POLITICAL PRIORITIES IN EGYPT AFTER THE FALL OF REGIME H. MUBARAK

At the beginning of the 2011 Egypt was swept with the revolutionary wave, called "Arabian Spring". As the result power in the country got the largest Islamic movement Muslim Brotherhood. The authors made attempt to find out the ideology of the "brothers", their involvement into the revolutionary events of 2011.

Keywords: Muslim Brotherhood, Freedom and Justice Party, salafits, Islamists.

УДК 321.02:124.5

Ф. Г. Семенченко, д-р політ. наук, доц., ХНТУ, Херсон

ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ВАКУУМ?

Аналізується складний процес руйнування колишніх ціннісних основ життя і нестача нових політичних ідеалів в розбудові української державності.

Ключові слова: політичні цінності, політичні ідеали, ціннісна криза, ціннісний нігілізм, екзистенційний вакуум.

Наукове осмислення трансформаційних процесів, які відбуваються в Україні, впродовж останніх двох десятиліть, потребує ретельного аналізу факторів, які визначають напрями і особливості цих змін. Повною мірою це стосується і трансформації політичної сфери суспільного життя. Як відомо, марксистська теорія виходила з визначальної ролі соціального базису, тобто способу виробництва, а також економічних та соціальних інтересів як найважливіших факторів перебігу політичних процесів, і заперечувати роль цих компонентів суспільної системи, як здається, було б недоцільно. У той же час цілком справедливо відзначається, що не тільки реалізація, але й усвідомлення власних інтересів різними групами, економічними і політичними спільнотами відбувається у пе-

Список використаних джерел:

1. Васильев А. М. Египет после выборов / А. М. Васильев // Азия и Африка сегодня. – 2012. – № 4 – С. 2-15.
2. РБК Україна. Нова Конституція Єгипту набула чинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/novaya-konstitutsiya-egipta-vstupila-v-silu-26122012160600>.
3. Al-Banna Hasan. Jihad [Електронний ресурс] / Hasan Al-Banna – Режим доступу: http://web.youngmuslims.ca/online_library/books/jihad.
4. Al-Banna Hasan. Memoar [Електронний ресурс] / Hasan Al-Banna. – Режим доступу: <http://www.goodreads.com/shelf/show/hasan-al-banna>.
5. Al-Banna Hasan. Our message [Електронний ресурс] / Hasan Al-Banna. – Режим доступу: http://web.youngmuslims.ca/online_library/books/our_message.
6. Al-Banna Hasan. The Message of the Teachings [Електронний ресурс] / Hasan Al-Banna. – Режим доступу: http://web.youngmuslims.ca/online_library/books/tmott.
7. Brotherhood denies kidnapping candidate prior to runoffs [Електронний ресурс] // The Daily News Egypt. – December 5, 2010. – Режим доступу: <http://www.thedailynewsegyp.com/brotherhood-denies-kednaping-candidate-prior-to-runoffs.html>
8. Dr. Morsi Assures IMF of His Party's Resolve to Boost Egyptian Economy, Growth, Development [Електронний ресурс] // Ikhwanweb. The Muslim Brotherhood's Official English web site. – Режим доступу: <http://ikhwanweb.com/article.php?id=29795>.
9. Election Program. The Freedom and Justice Party. Parliamentary Election 2011 // Scribd. The World's Largest Online Library. – Режим доступу: <http://www.scribd.com/doc/73955131/FJP-Program-En>.
10. Muslim Brotherhood Says no Islamic Revolution in Egypt [Електронний ресурс] // The Economic Times. – February 5, 2010. – Режим доступу: <http://www.articles.economictimes.indiatimes.com/2011-02-05/news>.
11. Muslim Brotherhood tops Egyptian poll result [Електронний ресурс] // Aljazeera, January 22, 2012. – Режим доступу: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/01/2012121125958580264.html>.
12. Qutb Syed. Basic Principles of the Islamic Worldview / Syed Qutb. – Islamic Publications International IPI, 2006. – 230 p.
13. Qutb Syed. In the Shade of the Qur'an. Volumes 1-18 / Syed Qutb. – Wamy Intl Inc, 1995. – 791 p.
14. Qutb Syed. Islam and Universal Peace / Syed Qutb. – Amer Trust Pubns, 1977. – 93 p.
15. Qutb Syed. Selected Writings on Politics, Religion, and Society / Syed Qutb. – Routledge, 2007. – 192 p.
16. Qutb Syed. Social Justice in Islam / Syed Qutb. – Islamic Publications International, 2000. – 352 p.
17. Tardos Samuel Egypt's Muslim Brotherhood After the Revolution / Samuel Tardos // Current Trends in Islamic Ideology. – Vol. 12. – P. 5-20.

Надійшла до редколегії 17.02.2014

вньому полі, яке створюється домінуючими у суспільній свідомості соціально-міфологічними та ідеологічними концепціями, а також соціальними настроями [1]. Природа цих елементів політичного життя, в свою чергу, знаходиться під потужним впливом комплексу політичних цінностей і ціннісних орієнтацій суспільства, про що переконливо писали у своїх працях...

Після розвалу Радянського Союзу та після заборони комуністичної партії (Указ Президії Верховної Ради УРСР від 30 серпня 1991 року) Україна залишилась без соціального суб'єкта, здатного взяти на себе як визначення вектора розвитку українського суспільства, так і відповідальності за стан країни. Заперечення комуністичної ідеї і руйнування комуністичної ідеології означали, власне, і

одночасне руйнування багатьох соціальних зв'язків, суспільних відносин і державних інститутів. Як наслідок, суспільство втратило ціннісно-нормативні орієнтири, які об'єднують націю. В першу чергу це стосувалося системи політичних цінностей українського суспільства.

Руйнування колишньої ціннісної основи і нестача нових політичних ідеалів обумовлюють сьогodнішню ситуацію в українському суспільстві, розколотому на клани, угруповання і невеличкі групи, позбавленому єдиної об'єднуючої платформи. Цей розкол – пряме породження ціннісної кризи, що сталася внаслідок краху тоталітарної ідеології, яка передбачала наявність у всього населення єдиної системи цінностей і досить успішно формувала ці цінності через загальнодержавну систему ідейного виховання і пропаганди. Руйнування цих ціннісних орієнтирів не супроводжувалося появою хоча б якоюсь кількістю рівноцінних нових. Очевидно, звідси і беруть початок багато з соціальних проблем, з якими сьогodні стикається Україна: політична дезорієнтація і деморалізація населення, економічна та соціальна нестабільність, криза правосвідомості й моралі, вражаюче падіння цінності людського життя і т. д. Наявним став ціннісний нігілізм, цинізм, крайнощі, кидання від одних цінностей до інших, екзистенціальний вакуум та багато інших симптомів соціальної патології, що виникає внаслідок руйнування ціннісної основи суспільного життя.

Спроба поповнити брак ідеалів у простий спосіб, просто запозичивши західну, демократичну систему політичних цінностей, та впровадити її у масову свідомість українців була приречена на невдачу. Цінності та ідеали являють собою глибинні шари культури суспільства, органічний результат його історичного розвитку, формуються протягом століть, а то й тисячоліть. Тому механічне впровадження їх неминуче викликати реакцію відторгнення. Навіть прискіпливо підготовлений, еволюційно орієнтований варіант вирішення даної проблеми передбачає цілеспрямовану, кропітку роботу політичних діячів і соціально-політичних інститутів протягом десятиліть. Запозичення, відсутність творчого, інноваційного імпульсу у формуванні власної системи політичних цінностей може призвести до того, що пересаджені на незахідний ґрунт демократичні цінності набудуть "незахідного", "недемократичного змісту". Адже соціально-культурне середовище у нашій країні є не дуже сприйнятливим до західних цінностей.

Як показують соціологічні дослідження більшість українського населення тяжіє до рідної слов'янської культури і віддає перевагу вітчизняним традиціям та звичкам. Більш того, на відповідні соціально-політичні процеси нерідко може впливати фактор ворожості, неприйняття.

У сучасній літературі, присвяченій аналізу процесів модернізації у пострадянських країнах, подано характеристику останньої як "такої, що запізнюється", а ще більш визначена її класифікація як "такої, що наздоганяє", що передбачає визнання деякого еталону, до якого слід прагнути, суспільства, яке необхідно наздогнати. Під такою, що наздоганяє" модернізацією мається на увазі такий шлях національного прискорення і наближення до стандартів західної цивілізації, коли країна повторює на цьому шляху всі етапи, пройдені країнами Заходу" [22].

Дослідники звертають увагу на серйозні недоліки такого роду модернізації, суть якої більш точно передається терміном "вестернізація" і означає зміну менталітету суспільства, прийняття цінностей і норм західного, в першу чергу, американського способу життя [15]. Український політолог В. Горбатенко відзначає, що вестернізація являє собою суперечливий процес, який, з одного боку, включає раціональне господарювання,

досвід використання нових технологій, розвитку демократичних інститутів. А з другого, цей процес супроводжується поширенням комерціалізації культури, психологічного гедонізму і моральної вседозволеності, нових форм відчуження людини [22]. Інші дослідники вказують на те, що вестернізація взагалі може призвести до повної духовної деградації та духовної катастрофи [10; 16].

Саме з розпадом традиційно-історичної культури і поверховим сприйняттям культури західної пов'язують нездійсненність модернізації "що наздоганяє". "Відкати" і "рецидиви" – результат не тільки надмірних матеріальних нестатків. Вони обумовлені серйозною соціокультурною невідповідністю поточних процесів тому, що було укорінено і що складало і складає особливості суспільства, на яке "звалилася" лавина змін. Очевидно, що істотна помилка такої модернізації – невикористання вихідного стартового культурного потенціалу. Обираючи не м'яку європейську модель розвитку, з її певною турботою про слабких та тих, що програли, а американську, "для якої характерна більш конкурентна і жорстка модель виживання", реформатори діяли не без тиску ззовні. І в результаті йде зміна цивілізаційних цінностей, духовних орієнтирів, що не може проходити безболісно. Економічне і культурне насильство як обов'язкова риса модернізацій, що запізнюються – наслідок історичної паніки еліти, страху перед відставанням, розчарування щодо народу і самостійного шляху власної країни, нездатності знайти, зрозуміти та відчути цей шлях. Звідси суєта і агресія влади.

Однак, особливість ціннісної ідентифікації сучасної України полягає в тому, що вона у цивілізаційному і культурному відношенні є і європейською і євразійською державою. Для українського суспільства є характерним стійке і майже безконфліктне співіснування глибинних, але в більшості пригнічених рис "європейськості" і частково іманентних, частково придбаних за останні десятиліття (нав'язаних комуністичним режимом) "євразійських" ознак [9]. Здобуття державної незалежності не позбавило Україну від цієї синкретичності. Доводиться констатувати, що українська європейськість у свій час отримала розвиток лише у початкових і до того ж периферійних формах, а у значної частини населення радянські навички соціальної поведінки, відповідна система цінностей виявилися глибоко вкоріненими. Непослідовність, суперечливість політичних пріоритетів масової свідомості населення України проявилася практично відразу після проголошення незалежності і регулярно фіксувалася у соціологічних дослідженнях, стала стабільною ознакою менталітету українських громадян. Можна говорити про феномен внутрішньої української двовекторності.

Аналізуючи проблему "Схід-Захід" в українському контексті, Н. Латигіна справедливо відзначає, що уніфікувати світ не зможе навіть інформаційна і технологічна революція. У перспективі розвитку людства збережуться глибинні, органічні ознаки східних і західних цивілізацій, які не вдасться знищити навіть в ім'я великих ідей Свободи, Справедливості, Рівності, Порядку. Хоча взаємопроникнення східних і західних цінностей повільно відбуватиметься. Оскільки і східні цінності колективізму, сім'ї, схильності до згоди, консенсусу, поваги до влади тощо, і західні – прав людини, свободи особистості, демократії, політичного плюралізму та інші мають світовий універсальний характер. І відмовляти народам Сходу і Заходу в праві на їх впровадження в життя під приводом наявності у різних народів особливих менталітетів це фактично означає неповагу до якогось з народів, які буцімто не сприймають світових прогресивних цінностей [17].

Ставлення українців до імпортованих політичних цінностей складається під впливом актуальних світових

потреб і проблем їхнього власного суспільства, явищ і подій міжнародного життя, залежить від того, яке відтворення знаходять усі ці проблеми, явища і події у доступному українським громадянам інформаційному просторі. Але подібне ставлення не може пояснюватись тільки як продукт сучасних соціально-політичних та інформаційних процесів. Це культурний феномен і як такий відображає не тільки актуальний, але й минулий досвід, тією чи іншою мірою і формою відтворює архетипи національної свідомості, що склалися історично.

Разом з тим, та або інша риса характеру, укорінена традиціями політична цінність, може двояко впливати на процеси модернізації в країні: або сприяти її прискоренню, або може бути серйозною перешкодою для позитивного розвитку цього процесу. Подальший розвиток прогресивних демократичних елементів політичної ментальності українства, скоріше за все, залежатиме від ступеня демократизації самого суспільства.

Але кризовий стан економіки, як справедливо відзначає відомий український соціолог Є. Головаха, – є істотною передумовою формування антидемократичних настроїв, росту недовіри до демократичних політичних інститутів і законно обраних органів законодавчої та виконавчої влади. Змінюються і соціально-політичні орієнтації населення. Загальна тенденція пов'язана із зменшенням підтримки демократичного перетворення політичної системи і суверенітету держави [4]. Однак, не дивлячись на негативні оцінки суспільною свідомістю реальних демократичних процесів, соціологічні дослідження постійно фіксують масову потребу у розширенні демократії та розуміння розвитку України саме як демократичної держави [2].

Необхідно звернути увагу на те, що в засобах масової інформації (газетах різної політичної орієнтації, різних, в тому числі приватних, телеканалах) висвітлюються такі політичні цінності, як конституційність і дотримання законів, необхідність боротьби з корупцією, ідеї державності, теми свободи і прав громадян, демократичного устрою держави, багатопартійність, євроінтеграція та інше. Однак, уже під час звернення до проблем ефективності влади спостерігаються відмінності в залежності від партійної (владно-опозиційної) приналежності.

Сьогодні демократичні цінності є присутніми у всіх політичних ідеологіях і партійних програмах.

Але доля демократії, що народжується в Україні, залежить в решті-решт від зміни політичної культури мас – ціннісно-нормативної системи суспільства, комплексу уявлень народу України про світ політики, політичного, про закони і правила їх функціонування. Причому мова йде не тільки і не стільки про значне підвищення рівня цієї культури, скільки про трансформацію її якості, про перехід від одного типу культури до іншого. Суспільству треба буде позбавитися від тоталітарної культури, яка сформувалася на вітчизняному ґрунті давно і зовсім ще не стала історією, бо не тільки має міцні традиції, але й зберігає досить серйозну базу (соціально, економічну, ідеологічну) для свого відтворення.

Як зазначає дослідник Є. Головаха, в Україні між формальною легітимністю влади та її реальною легітимністю нерідко лежить глибока прірва, на одному краю якої опиняється законно обрана влада, а на другому – народ, що її обрав [4]. Тотальна недовіра до інститутів влади, до політичної еліти може призвести до розчарування у демократичних принципах як регуляторах життя суспільства, до поширення культури недовіри.

Для того, щоб розвивалася культура довіри, у суспільстві повинні, по-перше, послідовно застосовуватися демократичні принципи, причому незмінно і повсюдно. І, по-друге, важелі контролю, які ці принципи мають на

увазі, повинні застосовуватися помірно і в якості крайнього заходу. Організована недовіра повинна знаходитися немов би в тіні, як захист для спонтанної довіри [6, с. 306–313].

Для підризу довіри і поширення культури недовіри ніщо не є таким небезпечним, як порушення демократичних принципів. Невдача демократії є більш руйнівною для культури довіри, ніж режим повного самовладдя. В останньому випадку люди у крайньому разі знають, чого чекати, у них немає ілюзій, у той час як у першому випадку їх надії і сподівання не виправдовуються, що породжує ще більше розчарування.

Однак слід брати до уваги і той факт, що український виборець часто керується не раціональними посиленнями, наприклад, ретельним аналізом різних варіантів вирішення соціальних проблем або коли віддається перевага економічному успіху, а скоріше емоціональними факторами. Дослідники відзначають, що у числі найпопулярніших формулювань, які пояснюють мотивацію вибору: "Я вірю цьому політикуві" [6, с.309]. Звичайно, персоніфікація мотивів вибору існує у всіх суспільствах сучасної представницької демократії, однак, на відміну від західних виборців, які свідомо чи несвідомо включають в імідж політика уявлення про загальний вектор його політичного курсу, наш виборець, який існує в умовах неструктурованості соціуму і суспільних інтересів, неясності для основної маси населення можливих стратегічних альтернатив розвитку країни і суті процесів, що відбуваються у суспільстві, виявляється найбільш залежним від випадкових емоційних факторів [2]. Це робить його зручним об'єктом для маніпулювання і прекрасним ґрунтом для "прищеплення" вигідних політикам міфів [8; 18].

Українські політологи А. Готун і Л. Кочубей стверджують, що у нашому суспільстві склався менталітет "не громадянськості" "середнього" українця, який є скоріше захисним механізмом в умовах тотальної вразливості людини, залежності від політики центральної та місцевої влад і умов життя, що безперервно погіршуються. У такій ситуації основою життєвої позиції під час визначення способу поведінки стає бажання пристосуватися до будь-яких умов соціополітичної повсякденності. Тому вибір у політичному сенсі на користь "меншого зла", адаптація аж до прояву сервільності по відношенню до нього – не тільки жест власного безсилля та відчаю, але також стиль життя, яким керується нині "середньостатистичний" українець. Перед нами феномен масової (і усвідомленої) особистісної прихильності до вражаючого самообмеження у життєвих потребах, точніше кажучи – феномен самоототожнення з такими ustalеними зразками поведінки, які самі по собі виключають появу громадянської ідентичності, придушуючи навіть паростки громадянської свідомості [5; 13].

Сьогодні населення накопичило значний негативний досвід взаємодії з державними інстанціями, головним чином з приводу прав і свобод. Крім того, у цьому досвіді відсутні навички автоматичної реакції на порушення своїх прав і свобод, тобто навички громадянської свідомої участі. Соціальна установка на політичну активність не набула належного поширення в українському суспільстві. Характерна для основної маси населення пасивність гальмує процес вироблення механізму організованого колективного тиску на державні структури, формування такої участі, яка б приводила до раціоналізації рішень, що приймаються органами державної влади.

Очевидно, що декларативні демократичні орієнтації, які були притаманні більшості населення напередодні проголошення незалежності України, за десятиліття були піддані серйозному випробуванню. В останні роки

знизились рівень значущості цінностей політичного суверенітету країни і національно-культурного відродження та рівень вагомості таких громадянських і демократичних цінностей, як можливість контролю за рішеннями владних структур, прагнення до того, щоб цінності демократії набували для людей більшого значення, ніж гроші [23]. Результати соціологічних досліджень останніх років свідчать також, що у масовій свідомості живе і процвітає віра у виключну силу кількох керівників, які у нинішній соціальній ситуації можуть зробити більше, ніж можна чекати від усіх законів і демократичних дискусій [20].

Такого роду "авторитарний синдром" багато дослідників пояснюють тим, що тоталітарна культура ще не припинила свого існування у нашому суспільстві. В. Козьма, наприклад, вважає, що тоталітарне суспільство формує певну мутантну культуру, яка визначає буття цих суспільств і у тоталітарний, і у посттоталітарний період. Формується особливий тип особистості, яка має всі ознаки ПНС (політико-невротичного синдрому) як певної сукупності психологічних рис. Політичним виразом останніх є: політична залежність (відсутність політичної автономності); безвідповідальність, властива для політичної влади і мас; інертність політичної свідомості (страх перед інноваціями); моральний примітивізм, який проявляється у нівелюванні політичних свобод і прав людини; пасивність. Основним негативним наслідком ПНС є відчуження суспільства від політичного виміру життя [12, с. 6].

На думку В. Кременя, цементуючою основою політико-культурного симбіозу радянського українства виступає споживацька ментальність, політично орієнтована на парадоксальний феномен авторитарного анархізму. Менталітет українського споживача, в принципі демонструючи байдужість до загальнодержавного життя (репродукуючи певні анархістські настанови), підсвідомо схиляється до авторитаризму, в якому вбачає гарантії стабільного існування [14].

Перехід від тоталітарного мислення до інноваційного є занадто важким і потребує часу. Однак, мабуть неправильно було б розглядати посткомуністичну ментальність тільки як наслідок ментальності, притаманної для тоталітарної системи. Схвалення сильного лідерства, недемократичні настрої є, скоріше за все, не результатом суми за авторитаризмом, а провокуються почуттями стурбованості, неусталеності і невідомості, які виникають у моменти політичної кризи [19, с. 8].

Дослідник Р. Инглехарт, наприклад, відзначає, що стрімкі зміни у суспільствах, які переживають історичну кризу, призводять до глибокої невпевненості, яка породжує потужну потребу у передбачуваності. За таких обставин авторитарний рефлекс набуває дві форми: 1) форму фундаменталістських або нативістських реакцій, коли реакція на зміни набирає форму заперечення нового, а також форму, яка ставить за обов'язок всім навкруги, відстоювання непогіршимості старих, звичних культурних моделей; 2) форму рабського поклоніння перед сильними світськими лідерами, коли стан глибокої невпевненості породжує готовність поклатися на таких лідерів як на кращих людей із залізною волею, здатних вивести свій народ туди, де безпечно [7, с. 17].

Таким чином, можна зробити висновок, що сам по собі несприятливий вплив негативного соціального досвіду, що накопичується у мас, на формування ціннісних установок у перехідному суспільстві не є виключно українською проблемою. Він очевидний у всіх країнах, які переживають процеси радикальних трансформацій. Деякі транзитологи використовують поняття "тиранія часу", щоб підкреслити складність і суперечливість ситуації радикальних перетворень, які через об'єктивні

причини не можуть бути здійснені у короткі терміни і які супроводжуються неминучими для значної частини населення тягарями [21]. Українська специфіка цієї проблеми пов'язана, по-перше, з особливостями масової свідомості, які породжують особливі труднощі збереження прореформістських та продемократичних орієнтацій мас. (Так, наприклад, масова свідомість в Україні спочатку характеризувалася "інструменталістським" розумінням демократії, яке виражалося в очікуванні від неї, у першу чергу, покращення соціальних і матеріальних аспектів життя); по-друге, особливою масштабністю і об'єктивною складністю економічних, політичних проблем, що потребували свого вирішення у процесі перетворень; по-третє, значно більшою мірою ці особливості ціннісної свідомості обумовлені некомпетентними діями еліти, економічних та політичних лідерів країни у вирішенні завдань, що стоять перед ними.

Високого рівня політичної культури, як найбільш загальної політичної цінності, можна досягти тільки шляхом перетворення суспільства у справді демократичне, яке надає можливість кожному громадянину вільно брати участь у політичному житті, створює належні умови розвитку культури і освіти, піклується про духовний і моральний стан населення. Сучасна Україна, уже в якості незалежної держави, у черговий раз опинилася перед необхідністю реалізації принципу політичного і культурного плюралізму. Тому політична культура нового суспільства, яка формується у незалежній Україні, повинна бути культурою згоди, громадянського миру, поваги до свобод і прав людини [11]. Утвердження політичної демократії, набуття її інститутами необхідної сталості можливе лише за умови приєднання переважної частини суспільства (включаючи не тільки політичні, громадські організації, інституціоналізовані групи інтересів, але й масові прошарки населення) до цінностей і норм демократії, про що блискуче показав останнім часом Майдан, прагнення не тільки політичної опозиції але й пересічних громадян до Євроінтеграції, до цінностей свободи, демократії, соціального й правового захисту, гідності, добробуту.

Список використаних джерел:

1. Вовк В. Соціокультурні чинники формування масових умонастроїв в Україні / В. Вовк // Політична думка. – 1998. – № 1. – С. 146–155.
2. Гельгесен Я. Вільні і чесні вибори – наріжний камінь будь-якої демократії / Я. Гельгесен // Вибори та демократія: науково-просвітницький правничий журнал / Ін-т виборчого права; Нац. ун-т "Києво-Могилянська академія". – К., 2008. – № 1 (15). – С. 83–84.
3. Голинська Х. О. Партійно-політична відповідальність: зарубіжний та український досвід: автореф. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Х. О. Голинська; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 18 с.
4. Головаха Є. Політичеська соціалізація в посткомуністическій Україні / Є. Головаха, В. Пухляк // Политическая мысль. – 1994. – № 2. – С. 26–32.
5. Готун А. М. Використання нових інформаційних технологій у виборчому процесі: світовий досвід і практика застосування в Україні / А. М. Готун // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – Вип. 89/90. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. – С. 51–55.
6. Грицюта Н. Імператив довіри як морально-етична категорія рекламної діяльності / Н. Грицюта // Теле-та радіожурналістика: збірник наукових праць / Львівський нац. ун. ім. Івана Франка. – Львів, 2010. – Вип. 9. Ч. 1. – С. 306–313.
7. Инглехарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглехарт // Политическое исследование. – 1997. – № 4. – С. 15–21.
8. Кайкова О. Політична ситуація і процеси маніпуляції масовою політичною свідомістю / О. Кайкова // Публіцистика і політика: збірник наукових праць політологічної спрямованості / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики, – К., 2007. – Вип. 1(4). – С. 59–73.
9. Капітоненко М. Г. Сила в теорії міжнародних відносин: концептуальні парадокси / М. Капітоненко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. – Вип. 31–32. – К.: ВПЦ "Київський університет". – 2005. – 126 с.
10. Кирилук Ф. М. Філософія політичної ідеології / Фідір Михайлович Кирилук: Навчальний посібник. наук: 23.00.01 / В. С. Климончук; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2004. – 20 с.
12. Козьма В. В. Формування політичних

цінностей та орієнтацій середнього класу як чинник демократизації сучасного українського суспільства: автореф. дис... канд. політ, наук: 23.00.03 / В. В. Козьма; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 20 с. 13. Кочубей Л. О. Вибірчі технології: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. О. Кочубей. – К: Український центр політичного менеджменту, 2008. – 332 с. 14. Кремень В. Г. Важлива умова подальшого розвитку людини або духовно-моральний вимір людиноцентризму / В. Г. Кремень // Трибуна: Всеукраїнський громадсько-політичний і теоретичний журнал това "Знання" України і спілки журналістів України. – К., 2009. – № 7/8. – С.14–17. 15. Лапин Н. И. Модернизация базовых ценностей россиян / Н. И. Лапин // Социологические исследования. – 1996. – № 5. – С. 3–23. 16. Ласки Г. Дж. Предисловие // Токвиль А. де. Демократия в Америке / Г. Дж. Ласки; пер. с франц., предисловие Г. Д. Ласки, комент. В. Т. Олейника – М.: Прогресс, 1992. – 554 с. 17. Латигіна Н. А. Демократія: сутність, механізми здійснення та сучасні світові тенденції розвитку: автореф. дис... д-ра політ, наук : 23.00.02 / Н. А. Латигіна; НАН України, Ін-т політ, і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – К., 2010. – 35 с.

18. Лісовський П. М. Маніпуляція свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному трансформаційному суспільстві (соціально-філософський аналіз) / П. М. Лісовський. – К.: Вид-во Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2006. – 200 с. 19. Лясота Л. І. Формування системи політичних цінностей у сучасному соціумі: автореф. дис... канд. політ, наук: 23.00.02 / Л. І. Лясота; Одеська національна юридична академія. – О., 2002. – 16с. 20. Мала К. Справедливість і масова культура в сучасному суспільстві / К. Мала // Схід: аналітично-інформаційний журнал / Ін-т ек. промислов. НАНУ; Ін-т філософ, ім. Г. С. Сковороди НАНУ; Укр. культурологічн. центр; Запоріз. нац. ун-т. – Донецьк, 2009. – № 7 (98). – С.111–114. 21. Мельникова Н. В. Методологічні проблеми ціннісних визначень політики і влади / Н. В. Мельникова // Актуальні проблеми політики: 36. наук. пр. – Одеса: Юридична література, 2001. – Вип. 10–11. – С. 685–691. 22. Прикладна політологія: навч. посіб. / За ред. В. П. Горбатенка. – К.: Вид. центр "Академія", 2008. – 472 с. 23. Ручка А. А. Ценностный поход в системе социологического знания / А. А. Ручка. – К.: Наукова думка, 1987. – 156 с.

Надійшла до редколегії 17.02.2014

Ф. Г. Семенченко

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА: ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЙ ВАКУУМ?

Анализуется сложный процесс разрушения бывших ценностных оснований жизни и недостаток новых политических идеалов в строительстве украинской государственности.

Ключевые слова: политические ценности, политические идеалы, ценностный кризис, ценностный нигилизм, экзистенциальный вакуум.

F. Semenchenko

THE POLITICAL VALUE OF UKRAINIAN SOCIETY: EXISTENTIAL VAKUM?

We analyze the complex process of destruction of old values basics of life and lack of new political ideals in the development of Ukrainian statehood.

Keywords: political values and political ideals, value crisis, value nihilism existential vakum.